

לחם ויין מבחן האדם!

בליל שבת, מקדשים את השבת על היין, נוטלים ידים ואוכלים חלה. מדוע? מה המיוחד בלחם וביין שלהם קבעו חכמים בברכה פרטית?

שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל!

מכל עצי היער מדוע נבחרו דווקא מינים אלו?

בגלל חטא עץ הדעת, התקללו אדם, חוה וכל צאצאיהם, ב-10 קללות. מלבד הקללה העשירית, של סוף האדם למיתה, המשותפת לאדם וחוה, 9 הקללות הראשונות של האדם שונות משל האשה. באחת מהקללות נאמר לאדם: "ואכלת עשב השדה!" כשמוע האדם קללה זאת, הוא הזדעזע, בכה וזעק לבורא: "עד כדי כך הושפלתי, שאני וחמורי נאכל מאבוס אחד!" במה ניכר מעלת האדם מעל הבהמה כאשר שניהם אוכלים את אותו "עשב השדה"? ניחם הבורא את האדם ואמר לו: אתה "תאכל לחם!" ונתפייס האדם. (בראשית ג:יח-יט, מדרש רבה). מאכל הלחם, מלבד הקללה הדורשת 11 מלאכות ליצירתו, מהן קשות ומסובכות, הוא גם ברכה, נחמה, ציווי והמלצה רפואית. הלחם הוא המאכל החשוב ביותר לחיי ובריאות האדם. הוא המשביע, שומר על הקיבה מעיכול עצמי, בעל תכונת ספיגה הגדולה ביותר מכל שאר המאכלים, ואחד מתפקידיו הוא לספוג את הרעלים הנוצרים בקיבה ובמעיים בתהליך העיכול ולהפרישן החוצה. אחת מהמלצות הרפואיות היא: "בזיעת אפך!" פעילות גופנית, לעבוד ולהזיע לפני שמתיישבים "לאכל לחם", חשובה מאד לכל אדם. אך לחם הוא גם המבחן לעליונות האדם המתורבת מעל הבהמה. כי גם הקוף יודע לאכול בננה והשפן גוז, אבל "במקום שאין אדם מתורבת אין לחם!" בני אדם הגרים במעבה הגיונגל אין להם את הידע ואו הכלים לייצר לחם. עד לפני זמן לא רב, גם במזרח, הרחוק ממרכז התרבות היס תיכוני, לא אכלו לחם, והסתפקו באורז מבושל. לאדם הראשון היתה ברירה להיות ניזון מ"עשב השדה", מאוכל הצומח מעצמו בטבע עבורו, וכן לקבל את כל שאר צרכי החיים ללא עבודה, מאמץ "וזיעת אפיים", אך הוא העדיף לעבוד ולהזיע עבור תזונתו ושאר צרכי החיים, רק כדי שיהיה ניכר ההבדל בין האדם לבהמה.

מובא במהרש"א: כיום, אנשים רבים עובדים על הכנת הלחם שאנו אוכלים, וניתן להשיגו בקלות ובזול במאפיה או בחנות מכולת. אדם הראשון היה יחיד בעולמו, והיה חייב בעצמו: לחשוב ולתכנן מה ומתי לזרוע, לייצר את כלי החרושה, הקצירה והדישה. מי לימד את האדם: איך לחרוש, את מה ומתי לזרוע, לא לפחד לזרוק גרעינים הטובים למאכל לתוך האדמה, בתקווה שיצמיחו, "מאה שערים" - פי כמה וכמה, ושאת גרעיני החיטה אפשר לטחון לקמח, וכיצד לבנות תחנת קמח, ושמהקמח אפשר ללוש בצק, וכיצד לבנות תנור הסגור מששת צדדיו כדי לאפות בו את הבצק ללחם? האדם הראשון עבד בעצמו עבודה רוחנית וגופנית מאומצת במשך זמן רב, כדי לתכנן וליישם את כל ה- 11 מלאכות הנדרשות לייצור הלחם, עד שזכה לראות את ככר הלחם הראשון שלו. ולכן, לפני שהוא נגס ולעס את הלחם, הוא בוודאי חיבק ונישק אותו, הרים אותו בכל עשר האצבעות כלפי מעלה מול הראש וברך בדמעות גיל ואושר: "ברוך אתה ה'", החונן לאדם חוכמה בינה ודעת איך לייצר לחם, "המוציא לחם מן הארץ!" האדם הראשון הגיע להכרה, שלמרות "שאם אין אדם אין לחם", בכל אופן חובתנו לברך את השם: "ברוך אתה השם המוציא לחם מן הארץ!" כי האדם עושה לבד 11 מלאכות עבור יצירת הלחם, ובורא עולם עושה ואינה אין סוף מלאכות, לפני ואחרי האדם, ליצירת הלחם. והבורא הוא שנתן לאדם את החכמה ודעת לייצר את הלחם. ולכן גם כיום, למרות שאפשר בקלות לקנות לחם מוכן בזיל הזול, לפני שאנו נוגסים ולועסים את הלחם, אנו חייבים "בנטילת ידים", לטהר ולקדש את ידינו, ולברך את ברכת "נטילת ידים", ורק אחר כך אנו מרימים את הלחם בעשר אצבעות מול הראש, לסמל את מספר ה-11 מלאכות הנזקקות ליצירת הלחם, ומברכים בהתלהבות, מילה במילה ובקול רם: "ברוך אתה ה', המוציא לחם מן הארץ!"

האדם הוא נזר הבריאה. הוא נברא וגם חטא בערב שבת לקראת שבת. ולכן לכבוד שבת הוא צריך לנסות לתקן את קלקולו, להוכיח שהוא אכן נזר לבריאה, ואחד המבחנים לאדם שהוא מעל הבהמה, הוא על ידי לישת הבצק, אפיית ואכילת הלחם. ולכן האשה, אשר בעקבות חטא עץ הדעת, שלוש מצוות מיוחדות ניתנו לה, לתיקון החטא: "נידה חלה והדלקת הנר", לכבוד שבת היא לשה עיטה, מפרישה חלה ואופה חלות בערב שבת, ועל החלות האלה אנו מודים ומברכים ביום השבת לבורא עולם: "המוציא לחם מן השבוע, אין חובה לאדם לאכול לחם. הוא יכול להשביע את עצמו גם באורז, בשר ושאר ירקות, אך לכבוד שבת האדם חייב להוכיח את מעלתו מעל הבהמה, ולכן חובתו לאפות ולאכול לחם וכמובן בשולחן ערוך ובמשנה ברורה רמ"ב, שכבוד השבת מחייב לאפות חלות. ולכן גם אלו שכל השבוע קונים לחם מוכן, לכבוד שבת חשוב שהאשה תאפה את החלות בעצמה. והמשנה ברורה מתריע נגד הנשים שקונות חלות מוכנות לשבת. בחוץ לארץ, בין הבעיות הרבות ללחם ממאפיה של נוכרים: 1. רכיבים שונים מערביים כיום בלחם, שחובה לברר את כשרותם. 2. יש הנוהגים למרוח את רצפת התנור בשומן לא כשר, כדי למנוע התדבקות הבצק. 3. אין מכבוד השבת לברך על חלות שנאפו על ידי נוכרי, אפילו אם הן כשרות.

מובא בתלמוד: בגלל חשיבות הלחם לחיי האדם, הוא המאכל היחיד שאדם מסוגל לאכול אותו מספר פעמים ביום, כל יום מימי חייו מבלי

שימאס עליו. ובגלל סיבות אלו ואחרות, לחם הוא המאכל היחיד שתיקנו לו חכמים ברכה פרטית ומיוחדת, "המוציא לחם".

אפילו אכילת כמות מינימאלית של לחם, (כזית), נקראת סעודה, והיא מחייבת: 1. נטילת ידים עם ברכה לפני - 2. ברכת "המוציא" על הלחם. 3. פוטרת את כל המאכלים והמשקאות במשך הסעודה מברכה שלפני האוכל. 4. מלבד היין - בגלל חשיבותו, ברכת "המוציא לחם" איננה פוטרת את היין מברכה "פרי הגפן". 5. מחייבת בברכת המזון הארוכה ומפורטת שאחרי הסעודה, הכוללת שלוש ברכות ו-515 מלים. 6. וברכת המזון זו שבאה אחרי הסעודה, פוטרת את כל המאכלים והמשקאות, כולל היין ששתו בסעודה, מברכה אחרונה שאחרי האוכל. כנגד זה, האוכל אחד משבעה מינים שנשתבחה בהן ארץ ישראל, אפילו חיטה ושעורה בצורת גרעינים או עוגה שאיננה לחם, איננה חייבת בנטילת ידים, אלא רק בברכה שלפני האוכל, ואחרי האוכל חייבת ב"ברכת מעין שלוש" הכוללת רק 80 מילים, (אם לא אכל זאת בכמות של קביעת סעודה). כנגד זה, האוכל שאר מאכלי פירות וירקות, בשרים, דגים, מוצרי חלב, כל המשקאות מלבד יין, ואפילו האוכל את כל שור הבר או לווייתן, חייב רק בברכה ראשונה, ובברכה האחרונה הקצרה, "בורא נפשות", המכילה רק 24 מילים. 7. אכילת כזית לחם מחייבת ברכה מיוחדת לבעל הבית, בעל הסעודה ומשפחתו, ואילו אכילה לשובע של מזון אחר איננה מחייבת ברכה זאת. ולכן המעוניין לזכות בברכת האורח, עדיף להאכיל אותו פת לחם, כי היא מחייבת אותו לברך את בעל הסעודה ומשפחתו. ההשוואה בין שלושת האפשרויות דלעיל, נותנת לנו עוד תמונה על חשיבות הלחם לחיי האדם.

בהרבה מוסדות בארצות הברית, רוב הסועדים לא אוכלים לחם בארוחת הערב, שהיא הארוחה העיקרית של היום, וכל זה רק כדי לחסוך את הזמן הנדרש לנטילת ידים וברכת המזון. כדי להשביע את רעבונם, רבים מהם אוכלים עוד כמה מנות של בשרים. דבר זה ראוי להוקיע, והסברו בצידו. 1. גוף האדם משתמש בשלוש אבות מזון: א. סוכרים, המשמשים כחומר דלק המניע כל תנועה ופעולה שהגוף עושה. ב. שומנים, המשמשים ליצירת שכבת שומן לבידוד פנימי וחימוני של הגוף ואבריו, ואחסון הסוכרים כאנרגיה רזרבית. ג. חלבונים, לבניין ותחזוקת השרירים והרקמות. 2. גוף האדם יודע להפוך את עודף הסוכרים שאכל לשומן, שהוא המאגר הרזרבי של סוכרים, וכך האדם משמין ועולה במשקל, וכן ההפך, כאשר האדם רעב הגוף הופך את השומן הרזרבי לסוכר-דלק הנצרך לכל תנועות ופעולות הגוף. 3. גוף האדם אינו מוכשר להפוך את עודף החלבונים שאכל לכל חומר רזרבי, והוא נפלט מייד מהגוף כמזון שהתבזבז לחינם. 4. גוף האדם זקוק רק ל 37,5 גרם חלבון ביום. 5. חלבון נמצא גם בלחם, בפירות, ירקות ומצרכי חלב, אמנם בכמות קטנה בהרבה מאשר בבשרים. והראייה, שהפרה למשל, אוכלת רק ירק, ובכל אופן היא גודלת ומגדלת הרבה רקמות ושרירים. 6. לשבוע מבשר בלי לחם, הוא ראשית ביזבזו משווע של משאבים, כי מחיר הבשר הוא לפחות פי עשר יקר יותר ממחיר הלחם במשקל שווה, ורוב המוסדות סובלים מגירעון כרוני בתקציב. 7. שנית גוף האדם, שונה משל החיות הניזונות רק על בשר, ומאד לא בריא לאדם להיות ניזון רק מבשר. 8. מחקרים רפואיים מוכיחים, שהאוכלים בשר ללא תוספת מתאימה של לחם וירקות נתקפים לעתים קרובות יותר בסרטן הקיבה והמעיים. 9. "בערב תאכלו בשר ולבוקר תשבעו לחם!" (שמות טו:יב). המסר זועק לאדם, לשבוע רק מלחם! מספיק לאכול מעט בשר, והחובה המיוחדת לאכול בשר היא לכבוד שבת וחג, כי "אין שמחה אלא בבשר ויין!" אך בוודאי שאין לזלול בשר כדי להשביע את הרעבון. 10. "בן סורר, שאכל תרטימר בשר, נקרא זולל, ונהרג על שם סופר!" (דברים כא:יח-כא). בן שאכל את כל הלחם והעוגות שבמאפיה, לא נקרא זולל, ולא נהרג על זאת. המסר ברור.

נפגשתי עם אדם שספרו עליו שהוא תלמיד ה"חפץ חיים". שאלתי אותו: "החפץ חיים נפטר לפני 67 שנים, ואתה נראה צעיר מגיל 60, אז איך אתה יכול להיות תלמיד של החפץ חיים?" וסיפר לי, שהוא נולד וגר בראדין, הוריו היו שכנים של החפץ חיים, ולמד בישיבה לצעירים ושמע שיעורים מהחפץ חיים עד גיל 10, ומספר פעמים אכל אצל החפץ חיים בליל שבת קודש. חזרתי ושאלתי: "אז מה הסוד שלך שלדברך אתה למעלה מגיל שמונים ואתה נראה צעיר מגיל ששים?" וענה לי: "הסוד שלי הוא שכל ימי סבלתי רעב, וכאשר אוכלים מעט, חיים הרבה!" והדגים לפני את חיי העניות בראדין. "הכרך השלישי של המשנה ברורה דן בהלכות שבת. בפרק הראשון החפץ חיים האריך בחשיבות המנהג לאכול דגים בכל שלוש סעודות השבת. ואני אכלתי אצלו מספר פעמים בליל שבת, והדג שהחפץ חיים אכל לכבוד שבת, היה רק הזנב של דג הרינג קטן ומלוח, שקנו מהחבית בחנות המכולת". ועוד סיפר: "בעיר ראדין, כאשר היו שואלים את הילדים: 'איזו ברכה מברכים על הלחם?' הם היו עונים: 'ברכת הלחם היא שיהלך נהיה בדבורו!' רק בשבת מברכים על הלחם: 'המוציא לחם מן הארץ!' כי התושבים היו עניים ביותר, וכל השבוע לא היה להם לחם מחיטה, והיו אוכלים תחליף זול ללחם העשוי מתירס, ואשר ברכתו: 'שהכל!' אך לכבוד שבת יש חובה לאכול לחם מחיטה, וגם כי חובת האשה לאפות חלות לכבוד שבת ולהפריש 'חלה' זה שייך רק על לחם מחיטה או אחד מחמשת מיני דגן, ולכן בשבת ברכת הלחם הוא: 'המוציא לחם מן הארץ!' במלחמת העולם השנייה הוא ברח לסיביר, ושם כולם סבלו רעב, וכיום בתור משגיח כשרות במושב זקנים, בניו-יורק, היכן שהאוכל בשפע, הוא מזהיר את הזקנים: 'מי שרוצה להאריך ימים שימעיט במאכל!'

רק עוד ברכה פרטית אחת תיקנו חכמינו. רק למשקה אחד, לייני המיוצא מענבי עץ הגפן. כי לייני הגפן חשיבות מיוחדת. הנוסחה הכימית של סוכר ענבי עץ הגפן, הוא: "גלוקוז", סוכר הזהה ל"גלוקוז" – של סוכר דם האדם. ולכן, כאשר אוכלים ענבים, סוכר הענבים נכנס מייד לשימוש בדם האדם. בעוד שהנוסחה הכימית של סוכר שאר הפירות הוא: "פרוקטוז", והגוף אינו יכול להשתמש בסוכר הפרוקטוז, עד שהוא עובר תהליך של מהפך כימי מ"פרוקטוז" ל"גלוקוז" כבבד שהוא המעבדה הכימית של גוף האדם.

א. העובדה שמכל הפירות והירקות, רק לענבי הגפן יצר הבורא את סוכר הגלוקוז, הזהה לסוכר של דם האדם, מלמד בברור על החשיבות הפיזית והרוחנית שיחד הבורא ל"פרי הגפן" עבור חיי האדם, בדברים שמעורבים בהם הגוף והנשמה.

ב. ולכן, במספר מקומות בתנ"ך ענבים וייני, מדומים ומוזכרים כדם ובצבעם האדום. ג. וזאת סיבה נוספת לעדיפות ייני אדום, בקידוש ו"ארבעה כוסות" של סדר ליל הפסח. ד. בגלל חשיבות הגפן, בכל הקורבנות מנסכים ייני על גבי המזבח, למרות איסור שתיית ייני בעבודת המקדש, ככתוב: "ייני ושכר לא תשתה באהל מועד, ואל תמותו". ולכן, לחם וייני, הם מצרכי המזון היחידים, שאנו חייבים לאכול ולשתות, ולברך עליהם בשבת קודש ובמועדי ישראל. בכל אופן, חובת "קידוש היום", ו"כבוד השבת" ומועדי ישראל, הוא לכתחילה, בברכה על הייני, ורק אם אין ייני מקדשים על הלחם. "שהייני גורם לקדושה שתאמר!" רש"י: "שאם אין ייני לא מקדשים!" והמקדש על הפת, גם הוא במקום ייני! (ברכות נ"א). לכן, גם לייני נקבעה ברכה פרטית: "פרי הגפן".

עוד טעם מובא ב"בן איש חי": כיוון שלפי אחת הדעות, חטא אדם הראשון היה בעץ הגפן, שלקחה חווה אשכול ענבים וסחטה ממנו ייני, ולכן תיקנו חז"ל לברך על כל דבר שבקדושה: [קידוש והבדלה, ברכת המזון, ברית מילה, ברכת אירוסין ונשואין וכד'] על כוס ייני, כדי לתקן על ידי הברכה, את חטא האדם הראשון. מברכים על כוס של רביעית, אך מספיק לשתות רוב רביעית, ובוודאי שלא משתכרים.

אך למרות כל מעלות הגפן, בגלל המכשולים שייני עלול להביא לשותים אותו בכמות מופרזת, המילה "ייני" בכלל לא מוזכרת בברכת הייני. לשון הברכה איננה על הייני, שהוא המוצר המוגמר: "המוציא ייני", אלא "בורא פרי (עץ) הגפן", על עץ הגפן, שמפירותיו מיוצר הייני. ובניגוד לחם שהברכה היא על התוצר המוגמר "המוציא לחם", ולא: "בורא פרי הדגן" או "בורא פרי החיטה" הצמח שממנו מיוצר הלחם.

מדוע הגפן איננו נכלל בין ארבעת המינים

שמתפללים אתם בחג הסוכות על הטבע הסובב אותנו?

א. לדעת היש אומרים שעץ הגפן, הוא עץ הדעת. ומכיוון שאדם וחיה חטאו על ידו, ודרכו באו קללות לעולם, ואיני קטגור נעשה סגור. ב. מיץ פרי הגפן תוסס בקלות ומייצר ייני, ולמרות שאיני כמו ייני לשמח לבב אנוש, אך כיוון ששתיה מרובה מביאה בקלות לשכרות, לאיבוד העשתונות, ולכל מיני תקלות וחטאים, ולכן אין מתפללים בעזרת עץ הגפן לשלום העולם, כשם שמתפללים עם האתרוג.

מוסר השכל: בסופו של דבר, החטא אף פעם אינו משתלם!

עץ הגפן שמגדל פרי נפלא ומיוחד, בגלל החטא שנעשה באמצעות עץ הדעת, לדעת האומרים שהיה עץ הגפן, ובגלל התקלות שהשימוש המופרז בייני מביא לשותים אותו, וגם כדי שלא יתגאה על שאר עצי היער, לא לבד שאיני מזכירים את המילה ייני בברכה המיוחדת לייני המוגמר, בנוסף לכך, הבורא לא נתן כוח ואפשרות לעץ הגפן להזדקק מעל פני האדמה בכוחות עצמו, ולמרות שעבור פירותיו הנפלאים הזקוקים לקרני השמש הוא זקוק להזדקרות, והוא נזקק לטפס על תמיכות זרות. ומבחינה זאת דומה עץ הגפן לנחש שהבורא קלל אותו שילך על גחוונו, ונלקחו ממנו הרגליים. גם עץ הגפן גדל עם גחוונו על הארץ, אם הוא לא מוצא תמיכה לטפס עליה. והמוסר השכל: חובה להיזהר, לא רק שלא לחטוא, אלא גם שחטא או תקלה לא תקרה או תבוא אחריה על ידנו או בלילנו. עוד על עץ הדעת, עיני: "בנו משפחתכם בקדושה!" מאת עמנואל ראבי"ל.

רק ייני המיוצר מעץ הגפן, הוא המשקה שקבעו לו חכמים ברכה פרטית. ולמרות שאפשר לייצר ייני או שכר מכל פרי מאכל, וידועים המשקאות המשכרים הקרויים: "וויסקי", מיוצר מדגנים, "וודקא", מיוצר מתפוחי אדמה, ו"שיליבוויץ", מיוצר משזיפים, אך מלבד מעלות הגפן שהזכרנו, רק ענבי עץ הגפן, מסוגלים לתסוס ולהפך לייני גם בכוחות עצמם, בלי התערבות האדם. משאר הפירות אפשר לייצר ייני או שכר, אבל רק בתהליכי ייצור וזיקוק של האדם המתורבת.

כ- 3700 זנים שונים של עצי גפן קיימים בטבע.

מכל אחד מזני הגפן המרובים אפשר לייצר ייני, אבל רק מכ- 700 מהם כדאי לייצר ייני מסחרי. למעשה חברות הייני משתמשות לתעשיית הייני רק בענבים מ- 15 עד 30 זנים שונים של עצי גפן. גם, מכל זן של עץ גפן אפשר לעשות אין סוף של סוגי ייני שונים. כי טעם הייני משתנה לפי המיקום הגיאוגרפי בו גדל עץ הגפן, לפי כמות קרני השמש שספגו הענבים, באיזה שלב מגדלים הם ספגו את קרני השמש. ולכן טעם שונה לייני מענבים שגדלו על אותה גבעה אך בצדדים שונים, דרום, צפון, מזרח או מערב, מכיוון שספגו כמות שונה של קרני שמש, בזמנים שונים של היום ובזווית שונה, ואפשר לייצר מהם יינות שונים. גם ייני מאותו עץ ומאותו כרם טעמו שונה כל שנה, בגלל השוני בכמות וזמן קרינת השמש, במשך השנה. ולכן על כל ייני המיוצר בצורה טבעית ומכובדת, מדפיסים על הבקבוק את שנת הייצור. כל הדקויות האלו קיימים רק בייני הנעשה מענבי גפן, ולכן, למרות שאפשר

לעשות ייני מכל פרי, אך רק ייני מענבי הגפן נקרא בכל השפות "משקה מלכותי". ומלבד כל זאת, לכל יקב יש סודות ייצור כמוסים שלו. כי כל יקב משתדל לייצר ייני עם טעם המיוחד לו, כדי שהצרכנים יתקשרו-יתמכרו לטעם, ויתמידו לקנות ייני מהיקב שלהם. ולכן, בסותי לבקר יקב, ללא תאום מראש, נחקרתי ארוכות, לאבטח שאני רק סקרן, ולא מרגל תעשיתי. וסיפר לי הייני: "למרות שאני והייני מהיקב השכן, למדנו באותו מחזור, באותה מכללה לאומית לייני, ונבחנו על אותו ידע, אסר עלי בעל היקב, באזהרת פיטורין, להפגש ולשוחח עם חברי הטוב, שמא בדרך אגב ושללא במתכוון, אגלה לו סודות ייצור".

הייני יכול להמשיך להשתפר בחביות העשויות מעץ (אלון בדרך כלל), עד מעבר ל- 120 שנה, כשנות חיי האדם, לאחר מכן איכותו מתחילה לרדת בהדרגה אך כוחו עמו לפחות עד 200 שנה. גם בייני שייך המאמר "בזיעת אפיך!" כי עבודה רבה מושקעת כדי לשפר את הייני. מפעם לפעם חייבים להוריק את הייני מהחבית, כדי להוציא את השמרים ופסולת ששקעה, לנקות את החבית ולהחזיר לתוכו את הייני. מלבד מחיר העבודה, כמות הייני בחבית פוחתת אחר כל טיפול. ולכן אין זה פלא שייני שהתיישן והשתפר תוך כדי טיפול מסור ביקב מחירו גבוה ביותר. בשנת תשס"א, בהמתנה לטיסה, בשדה התעופה הבין-לאומי של בירת הייני, בחנות פטורה ממכס ליינות עכויים" שאינם כשרים לשתיה והנאה, מחירי משקאות סטנדרטיים בחלון התצוגה, בקבוקי 750 מילי-ליטר, היקרים ביותר: וויסקי \$250, ייני \$300, קוניאק מייני ישן בבקבוק דקורטיבי \$3000. וייני מהסוג הזה הישקה המלך אחשוורוש את אלו שבאו למסיבה שערך בשושן. ככתוב: "ייני מלכות רב... כרצון איש!" המלך אחשוורוש נתן לכל אדם ייני $\frac{1}{2}$ = ייני המבוגר מהשונה בשנים. והיה לו סוגי ייני כה רבים, שהיה ביכולתו לתת לכל אדם ייני השונה בטעמו, כרצון איש. (אסתר א: 10, מגילה יב. משנה ברורה קפ"ד, רע"א-ד).

למרות שאי אפשר לאחסן ייני בכלי ממתכת הכסף, כי כעבור יום או יומיים טעמו פג לגמרי וכל המבין בייני לא ישתה מבקבוק זה. ולמרות כל זאת, רק אם טועמים את הייני מגביע של כסף ניתן להבחין הבחנה מקסימאלית בכל הטעמים השונים הקיימים בייני. ולכן כל ייני מקצועי לא עוזב את הבית מבלי גביע כסף קטן בכיסו.

בנסיעה ארוכה, הזדמן לי לשבת מרותק יום שלם ליד נשיא ומרצה בכיר במכללה הלאומית לייני, בארץ הייני, וסחטתי ממנו ידע משכר. כאשר הדגל הגיש ייני לארוחה הוא הוציא גביע כסף קטן, מכיס פנימי מיוחד בחליפתו המהודרת. ומאד התפלאתי: "החסרים כוסות אנחנו, שאתה חייב לשאת אתך בדרך, גביע קטן פרטי שלך? והאם הסיבה שבחרת דוקא גביע ממתכת הכסף היא משום שאינו שבירר? והסביר לי: "בכל טיפת ייני כמוסים טעמים רבים! ורק בטעימה מגביע של כסף, באפשרות המומחים להבחין ולהרגיש את רובם!" וכדי להדגים הוא סיפר: "פעם בשנה אנו עורכים לתלמידינו מבחן זיהוי ייני. על שולחן ארוך מעמידים מאה בקבוקי ייני ללא מדבקות זיהוי. ואחרי טעימה, על הנבחנים לזהות את: שם החברה, סוג ושם הייני, ושנת הייצור. וללא גביע כסף, המשימה בלתי אפשרית. נכון, החסנת ייני במיכל כסף מקלקל אותו מייד, ומבחינתי, אחרי יום אחד, הייני מתאים להישפך רק לביב שופכין, ולמרות כל זאת, לטעום ייני ולפצח את הטעמים והסודות הכמוסים בו, אפשר רק בעזרת גביע כסף. ולכן, באותה מידה שרופא אינו עוזב את הבית מבלי לקחת את הסטטוסקופ האישי, גם ייני אינו יוצא מביתו בלי גביע-כסף אישי!"

מבחינה פיזיולוגית נראה להסביר: בחוש המישוש ניתן להבחין מלבד בין עץ למתכת, גם בין מתכות שונות. הסינים, בריפוי בעזרת דקירות משתמשים בדרך כלל במחטים מכסף. כנראה שלמתכת הכסף ישנן תכונות מיוחדות המשפיעות על גוף האדם. יתכן שקיים רפלקס מיוחד על ידי מגע מתכת "גביעי-הכסף" בשפתיים, אשר מעורר את תאי עצבי הטעם הנמצאים בפה, לרגישות מירבית לטעם ובמיוחד לטעם הייני.

המלה גביע, מוזכרת חמש פעמים אצל יוסף הצדיק שהיה בזמנו השליט העשיר ביותר בעולם, והיה יכול להרשות לעצמו גביע זהב משובצת באבנים יקרות, אך התורה מדגישה שהגביע היה ממתכת זולה יחסית של כסף - "גביעי גביע מכסף". אלא שכל סודות היקום מרומזים בתורה, ומה שהמומחים לייני מארץ הייני יודעים היום, כבר מרומז בתורה אלפי שנה לפני הבריאה, והתורה מלמדת אותנו זאת בדרך אגב.

בכל בית ישראל נוהגים לעשות קידוש והבדלה, ברכות אירוסין ונישואין, ברית מילה וכל שמחה של מצווה, דווקא על ייני הגפן בתוך גביע של מתכת הכסף, בוודאי שהנוכח לעיל היא אחת הסיבות. (הצלחת הקטנה מכסף שמתחת לגביע היא מיותרת, כי איננה חייבת להיות מכסף, והיא גם קטנה מדי מהגן מהייני הנוול מגדות הגביע, בזמן הקידוש והבדלה שלא ישפך על המפה הלבנה, והוא רק ניסיון של הצורך להרוויח עוד כמה פרוטות מהקונה התמים. ולכן כאשר מגישים לי לקידוש גביע מכסף עם צלחת מכסף תחתיה, אני שומט את צלחת הכסף, משתדל שלא תתרטב מהייל כדי שלא יצטרכו לנקותה, ומשתמש במקומה באת מצלחות החרסיה המאכזות על השולחן. צלחת הכסף הוא ביזבוז משאבים מיותר). ומאז, במשך מסעיי סביב העולם, כאשר קרה, אמנם לעתים רחוקות, שהגישו לי לקידוש גביע מחרסינה או מזכוכית, ואפילו כאלו שלפי מעמדם הפינאנסי והחברתי חשבו שלא מתאים להם להשתמש בפחות מגביע של זהב, נהגתי לבקש בנימוס גביע כסף, ולא זכורני שלא היה להם. אך ליתר בטחון גם אני כמו הפרופסור לייני, מחזיק באמתחתי גביע כסף, לעשות בו קידוש כפי שעשה יוסף הצדיק, מ"גביעי גביע-מכסף".

מוסר השכל על ארבע כוסות ייני!

"ויחל נח!" מייד אחר המבול, נטע נח כרס, שתה יין, השתכר, התגלה, ונתבה! ארז"ל: כשבא נח ליטע כרס, בא שטן ועמד לפניו. שאל השטן את נח: "מה אתה נוטע?" ענה נח: "כרס!" שאל: "מה טיבו?" ענה: "פירותיו מתוקים, [ממש גלוקוז, כסוכר הנצרך לדם האדם!] בין לחים בין יבשים! ועושים מהם יין המשמח לבבות, ככתוב: 'יין ישמח לב אנושי!' אמר השטן: 'בוא ונשתתף שנינו בכרס זה! אתה תיטע ואני אשקה!' ענה נח: 'לחיי!' מה עשה שטן? הביא כבש, והרגו תחת הגפן! ואחר כך הביא אריה, ואחריו קוף, ואחריו חזיר, והרגם, והשקה את הגפן מדם. רמז לו: 'קודם שישתה אדם מן היין, הרי הוא תם ככבש שאינו יודע כלום. שתה כהוגן, מדמיין לעצמו שהוא גיבור כארי, ואומר: 'אין כמותי בעולם!' כיוון ששתה יותר מדאי, נעשה כקוף: עומד ומרקד, ומשחק, ומדבר ניבלות פה, ואינו יודע מה יעשה. נשתכר, נעשה כחזיר: מתלכלך במי רגליים ובדבר אחר! וכל זה אירע לנח הצדיק, שאר בני אדם על אחת כמה וכמה!" (מדרש תנחומא).

שתיית יין, ומשקאות אלכוהוליים לשכרה, וכל צריכת סמים, גורמת לאבדן שליטה של האדם על עצמו, ועל סביבתו, והיא בריחה מאחריות, ובכך האדם מסכן מלבד את חייו, גם את חיי הסובבים אותו. ולכן, חובה על החברה הסובבת להתגונן ולהילחם בנגע השיכרות והסמים.

ומדוע השתכר נח? בשנת 1656 לבריאה, החריב הבורא במבול את כל העולם, כי השחיתו במעשיהם הרעים. אך נתן לעולם הזדמנות שניה, ובחר בנח הצדיק ובבניו, להתחיל מחדש עולם טוב יותר. מגיל 480, 120 מתוך 950 שנות חייו, התכונן נח למבול, הזהיר את דורו לחזור בתשובה, ובאותו זמן עבד ללא לאות במצוות הבורא, להכין את תיבת ההצלה, ל"שארית הפליטה" מעולם שעומד להחרב. תיבת ההצלה המקודשת, שהתקיימה בניסים גלויים ורבים, דרש הבורא השתתפות בצער הזולת! ואסר על הניצולים בפנים, כל זמן שהעולם שרוי בצער ונחרב בחוץ לחיות חיי אישות ולבנות משפחות! ולמרות זאת, מייד בתחילת המבול, בתוך תיבת ההצלה, שלושה כפויי טובה: חם בן נח, הכלב והעורב, השחיתו את דרכם בחטאים במחשך, אך עונשם וקלונם נתגלה מייד. בזאת, הבורא מזהיר אותנו, לא לחטוא גם במסתור החושך, כי את הקלון העם יגלה באור ורבים. גם בימינו, רבות מהמחלות הקשות הקשורות בשכיחות שנושבות בחושך, מקבלות ביטוי במחלות עור בגלוי, ולכן, התמחות ברפואת משפחה, כוללת גם מחלות עור. נח כקברניט הספינה, היה אחראי על כל המתרחש בה! חובתו הייתה לאבטח ולשמור גם על בנו שלא יחטא! החטא בתוך התיבה, שיבש את תוכנית הבורא לעולם חדש וטוב יותר! וכתוצאה, גם בכל הדורות שאחרי המבול ועד ימינו, אנו סובלים מהרבה חטאים הנעשים בחושך ומשפיעים לרעה על איכות החיים. 120 שנות עבודה ותקווה, ומטרת חייו של נח, לתקן עולם במלכות ה', ירדו לטמיון, ברגע הקטן של חטא בנו. גם נכדו כנען, היחיד שנוולד בתיבה כתוצאת החטא של הוריו, שימש כמזכרת עוון, והפך "לנוסע הסמוי" והבלתי רצוי בתיבה. ובגלל כל אלו, יצא נח מהתיבה מבויש, מאוכזב ומר נפש, על שנכשל בשליחותו, לנוות את התיבה לחוף מבטחים, של עולם טוב יותר. וכתוב: "יתן שכר לאובד, ויין למר נפש". ולכן, נח כמר נפש, פנה לשתיית יין! ומלבד שנתבה עד מאד, חם, בנו החוטא, כאשר הבחין בחולשת אביו, במצב שכרות ואובדן שליטה על עצמו, מצא הזדמנות להתנקם באביו על שייסרו מוסר, במשך 375 ימי שהותם בתיבה. וההתעללות השפלה הזאת של חם באביו עלתה ל-חם ובנו כנען בעונשים רבים, עד שוף כל הדורות, מהם גלויים ומהם סמויים. מוסר השכל: גם גפן, שהוא פרי חשוב ביותר, טעים ובריא לאכילה, ויינו משמח לבב אנוש אבל רק בגבול הכוס הראשונה. כי היין המשמח, עלול להיות מסוכן בשתייה מופרזת. מצווה לטעום מיין שקידשו עליו את השבת, ושהבדילו עליו במוצאי שבת בין קודש לחול, מגביע בנפח "רביעית", שהוא: 86, או 150 מילי ליטר לפי שיטה אחרת, ומספיק לשתות רוב רביעית, ומברכים לבוא עולם לפני ואחרי, ושמים ולא משתכרים. איסור מוחלט להשתמש בסמים משכרים, וחייבים להתרחק מהם כמו מאש. ובעוד שלפרי הגפן יש גם ערך תזונתי, לסמים בניגוד לכך, אין ערך תזונתי. וגורמים להתמכרות, הורסים את חיי המשתמש בהם, ומסכנים את חיי החברה הסובבת. הסמים מזיקים לגוף ולנשמה, מביאים לאובדן שליטה על החיים והפסד כל העולמות. להשתכר מיין ולהשתמש בסמים משכרים, זה לעשות שותפות עם השטן, המחפש להחריב את העולם. בורא עולם, נתן לנו תורת אמת, כדי שלימוד התורה יביא להתעלות רוחנית של הנפש והנשמה, ובניין עולם של אושר, צדק וקידמה. חיי תורה מצוות הם משמחי לב, ונותנים כוח ותעצומות להתגבר גם על כל הקשיים העולמיים היוצרים במשך החיים, עד שאין מקום וצורך לשתייה לשוכרה. מברכים לבוא עולם על טעימה מועטת של יין, ומאחלים שמחת לבב: "לחיים ולא למוות, לשובע ולא לרוזן!"

מנהג איחולי "לחיים!" על שתיית יין או כל משקה משכר. מנהג איחולי "לחיים", נובע: "מהחובה להשקות לבונה בכוס יין את היוצא ליהרג, כדי שתטרף דעתו, ולא יצטער, ולא ידאג, ולא ירגיש בצער מיתתו, ככתוב: 'יתן שכר לאובד, יין למר נפש'! ולכן, בכל שתיית משקה משכר, נהוג להצהיר ולאחל שהשתייה הזאת תהיה "לחיים ולא למוות"! ולכן, על טעימת יין מקידוש של הבדלה, מכיוון שכולם ראו ושמעו שהשתייה הזאת באה לשם קיום מצוות קידוש והבדלה, ולא חס וחלילה שתייה של אדם "היוצא ליהרג", לכן לא מברכים "לחיים", על טעימת יין מקידוש והבדלה, או מכל כוס של ברכה לדבר מצווה. (סנהדרין מג, שמחות ב, משלי א: 1).

"טעון: 'הדחה' - מבפנים, ו'שטיפה' - מבחוץ, 'יחי' - רש"י: שמוזגו במים לאחר שנתנו בכוס, ו'מלא', 'עיסור', ו'עיסוף' - בלבוש מכובד וכובע לראשו, 'נוטלו בשתי ידיו', ו'נותנו בימין', ו'מגביהו טפח', ו'נותנו עיניו בו', ויש אומרים: אף 'משגרו במתנה לאשתו, כדי שתתברך ממנו'".

ציווד הברכה על היין איננו רק על ידי החזיקת היין בכוס בכף היד, אלא גם **בזורה שמחזיקים את הכוס ביד, וב'עיסוף' = בלבוש מכובד במשך הברכה!**

נוטלים את הכוס בעשר האצבעות, ומרימים בשתי הידיים, ו'ועמיד הכוס על כף ימינו, והאצבעות יהיו זקופים סביב הכוס, והסוד, 'ואתן הכוס בכף פרעה'. (של"ה). - כוס מגביע כסף, מכובד יותר, ככתוב: 'ואת גביעי * * * גביע הכסף!' "כתב המגן אברהם בשם הב"ח: ירא שמים לא יברך במצנפת = (כיפה), רק ישים הכובע על ראשו, ויש נוהגים גם כן להתעטף בגד העליון, שכל זה הוא בכלל "עיסוף" - [כבוד המעמד] - הנאמר בגמרא אצל 'כוס של ברכה'. וכן נהגו כיום בישראל, **בזמן ברכת המזון ששמים הכובע על ראשיהם, אפילו כשהוא מברך ביחיד, בלי כוס**". (בראשית מד: ב, ברכות נא, מהרש"א).

מנהג טעימה מינימאלית של משקה אלכוהולי בין מנת הדגים והבשר, בליל שבת, ובשבת בבוקר. "חייב אדם לאכול שלוש סעודות בשבת!" "לכבד את השבת": 'טוב לזוהר שלא יפחת משני תבשילים! גם טוב שיאכל דגים, בכל סעודה שלוש סעודות שבת! וטעם לזה: שבת בראשית = (כל יום שבת קודש), הוא דוגמת שבת שלעתיד לבוא! שהוא יום שכולו שבת! ולכן, עושים דברים דוגמתו: אוכלים בשר ודגים, כנגד סעודת "שור הבר ולוויתן", ומקדשים על היין, כנגד "היין המשומר" בענבי לצדיקים, לעתיד לבוא! בשר - נוהגים לאכול בליל שבת ובשבת בבוקר, ובגלל סכנה לבריאות, אין אוכלים בשר ודגים ביחד. ולכן, אוכלים את הדגים לפני הבשר, ואחרי הדגים, שוטפים את הפה, או אוכלים מעט לחם או טועמים מעט משקה אלכוהולי. בקהילות שמקורם צפון או מרכז אירופה, נהוג לטעום וודקא, וויסקי או שליבוביץ, ולאחל "לחיים". הרקע למנהג זה איננו מעשי בלבד. ליין חשיבות מיוחדת, בגלל הברכה המיוחדת, ומקדשים עליו בכל דבר שבקדושה. ולכן את הקידוש חייבים לעשות על היין, וכדי להבדיל בין קודש לחול, לכל שתייה אלכוהולית אחרת שאינו דבר שבקדושה, ובייחוד בקרבת זמן לקידוש, משתמשים בכל משקה אחר שאין ברכתו "בורא פרי הגפן"! יתכן גם, כי בארצות הצפון הקרות, המכוסות עננים וזריחת שמש מועטה, אין שפע של ענבים ולכן, את קצת היין הנדיר היקר שיש לכל משפחה, מקפידים לייחד עבור קידוש שבת וחג שמצוותם ביין. ולכל צריכה אלכוהולית אחרת, מלבד "יין לקידוש ולהבדלה", משתמשים במשקאות אלכוהוליים חלופיים, מקומיים וזולים, והנמצאים בשפע. (שבת קיז, משנה ברורה כרך ג: רמב, רצא).

אך מדוע דווקא היין מעץ הגפן הוא המחייב את קידוש יום השבת, וכן כל דבר שבקדושה כגון ברכת נישואין, ברית מילה, פדיון הבן וכד' בכלם מברכים דווקא על יין מעץ הגפן? מחלוקת, מה היה עץ הדעת? (סנהדרין ט).

"רבי נחמיה אומר תאנה, שבדבר שקלקלו בו נתקנו! שטאמר: 'ויתפרו עלה אחד מעץ התאנה'. ומוסבר במדרש שבחירתם בעלה תאנה לא היה משום שהוא העלה הרחב ביותר, עלה התמר רחב בהרבה ממנו. אלא שכל עצי היער לא נתנו לאדם וחוה להתקרב אליהם, והיו זועקים: "אתם המורדים בבוא איתנו אל נא תעזו לגעת בנו". רק עץ התאנה, מכיוון שהיה שותף עם אדם וחוה בחטא, כי הוא לא התנגד להם ברגע שבאו לקטוף ולאכול את פריו בזמן שהוא היה אסור להם, ולכן הוא הרגיש חובה מוסרית לעזור להם בעת צרתם, והרשה להם לתפור עלה אחד כדי להתכסות בו.

"רבי יהודה אומר עץ הדעת חיטה היה. שאין התינוק יודע לקרוא אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן". מאכל הלחם מתחיל לפתח לתינוק את הדעת. וכן, כפי הנאמר לעיל, נחוץ הרבה חוכמה ודעת כדי לייצר ולאכול לחם, ואת הדעת הזאת קבל האדם באמצעות עץ הדעת.

"רבי מאיר אומר: אותו אילן שאכל אדם הראשון ממנו גפן היה! שאין לך דבר שמביא יללה לאדם אלא יין!" גם עם ישראל בחר האומות נמשל לגפן, ככתוב: (תהלים ט: ט), "גפן תסיע ממצרים, גויים תגרש ותטעה. הבט משמים ופקוד את זאת הגפן!" ומדוע עם ישראל נמשל לגפן? כי כמו הגפן שאי אפשר להרכיב אותו עם שום עץ אחר מלבד עץ גפן מן אחר, כך גם עם ישראל אינו מתבולל עם עמים אחרים. ולכן בחתונה של שתי משפחות מיוחסות נהוג לומר: "ענבי הגפן בענבי הגפן, דבר נהר ומתקבל!"

מדוע לא ניתן להרכיב עץ גפן עם כל עץ אחר שאינו גפן? הנוסחה הכימית של פירות האילן הוא "פרוקטוז". רק לענבי גפן יש סוכר שונה הנקרא "גלוקוז". סוכר דם האדם גם הוא "גלוקוז". כאשר אנו אוכלים כל פרי אחר חוץ מענבי גפן, הכבד שהוא המעבדה הכימית של גוף האדם, יודע להפוך "גלוקוז" את הסוכר "פרוקטוז". אדם שנפצע והפסיד דם רב, ולהצילו חייבים לעשות לו עירוי ישר לצינורות הדם, ואם אין דם אזי עושים לו עירוי של מים בתוספת של סוכר הענבים "גלוקוז". אם יוסיפו למים סוכר "פרוקטוז" האדם ימות. מאותה סיבה אי אפשר להרכיב עץ אשר הסוכר שלו "פרוקטוז" עם אף אחד מסוגי עץ הגפן אשר הסוכר שלהם הוא "גלוקוז". לפי זה: העובדה שבורא עולם ברא סוג עץ אחד בלבד, אשר הסוכר שלו הוא "גלוקוז" והוא תואם בדיוק את סוכר דם האדם, היא הוכחה נוספת שעץ הדעת, העץ המיוחד שעליו נצטווה האדם הוא עץ הגפן, וזו גם סיבה נוספת לחשיבות היין לקידוש השבת, המועדים וכל דבר שבקדושה במסלול החיים של האדם, כי על ידי הקידוש על היין של עץ הגפן, אנו משתדלים לתקן את חטא עץ הדעת.

"עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה":

ולפי זה השבעה מיניינ שנתבחה בהם ארץ ישראל, לא נבחרו באקראי, מתוך האלפים הרבים של עצי היער. אלא: 1. "ארץ" חיתה" כמוזכר למעלה, והוא המאכל הבסיסי ביותר של האדם. 2. "שעורה" הוא התואם המקביל לחיטה עבור מאכל הבמה. 3. "גפן" 4. "תאנה" המזכרים למעלה, והם כולם מאלו שנאמר עליהם שהם היו עץ הדעת. בין המעלות של פרי התאנה: למרות שהפרי קטן יחסית לפירות אחרים, אך "אין לו פסולת", והוא נאכל כולו מבלי להשאיר קליפות וגרעינים. והמסור השכל: כל אדם חייב לעבוד על עצמו ולשאוף להגיע למעלה הנעלה של "אין בו פסולת" כדוגמת יעקב אבינו, "שטתו היתה שלימה", "מבלי כל פסולת!" ולכן יעקב הוא היחיד שזכה שתמונתו נמצאת במרכבה, בריאם החוניים נוספת לעץ התאנה: פירותיו אינם מתבשלים בבת אחת, ומצוי לאדם תאנים למאכל במשך זמן רב, ככתוב: "נוצר תאנה אוכל פריה". (משלי כו: יח). 5. "ורמון" הוא פרי המייצג את התורה הקדושה. כי כל מי שיתלונן על תרי"ג (613) מצוות: "מדוע כל כך הרבה מצוות, והאם לא קצת מוגזם?" פרי הרמון יוכיח, יש בו יותר מ- 613 גרעיני פרי מאכל יפים ותאווה לעינים, מתוקים וטעמיים כדבש, בריאים החוניים מאד לחיי האדם, כי הם מכילים הרבה ברזל, מינרלים וויטאמינים. מלבד זאת הם בשלים לאכילה לקראת ראש השנה, והוא הפרי היחיד שיש לו כתר על הראש, וכאילו ממליך את בורא עולם בראש השנה של בריאת העולם. הפסוק ממשך במלת "ארץ" שניה: 6. "זית שמן" 7. "ודבש" ונשאלת השאלה: "מדוע אי אפשר היה להכניס את כל השבעה מיניינ במלת "ארץ" אחת? מה מסמלת מילת "ארץ" השניה, ומה מסמלים שני המיניינ האחרונים זית ודבש? ועל זה ניתן לאמר: בורא עולם החריב במבול "מי חף" עולם ומלואו, בגלל גזל ובעיקר בגלל חטאי עריות. היונה נבחרה לגלות את העולם החדש, השני, כי היא הבעל חי היחיד שאיננה לבן זוגה, ולעולם איננה חוטאת בעריות. והיונה הביאה לנח בתיבה "עלה זית בפייה", 6. עלה הזית מסמל לנו את ההזדמנות השניה שהבורא נתן לעולם חדש וטוב יותר, ולכן מלת "ארץ" השניה מסמלת את העולם החדש שאחרי המבול. עץ הזית מחזיק מעמד שנים רבות, לעולם אינו מפסיד את עליו, הוא תמיד ירוק וממשיך להביא פירות, וזה מסמל שה"ארץ" השניה והחדשה תמשיך עד סוף כל הדורות. וכל זאת מעל ומעבר לחשיבות השמן לאכילה ומאור, ובימינו לשינוע ולגלגל התעשייה והתחבורה.

ומה מסמל המין השביעי (7) הדבש? "דבש! זה דבש תמרים!" מלבד שדבש מסמל את הסוכר. הסוכר הוא מקור האנרגיה שגוף האדם זקוק לו בכל תנועה שהוא עושה, ולכן מערביים סוכר בכל מזונות האדם. חשיבות הסוכר מתבטאת בפסוק, "מתוק כדבש". ומעל ומעבר לפסוק "צדיק יפרח תמרים" גבוה וישר. התמר הוא גם המייצג של האתרוג. שכן בארבעת המיניינ, שעליהם אנו מברכים בחג הסוכות, המין החשוב ביותר הוא האתרוג, שכן יש בו "טעם וריח" ו"תורה ומעשים טובים". ובכל אופן הברכה על ארבעת המיניינ היא מיוצגת על ידי הלולב: "על נטילת לולב" שהוא עלה צעיר שעדיין לא נפתח של עץ התמר. ואין אנו מברכים על האתרוג, למרות שהוא החשוב ביותר מכל ארבעת המיניינ, ולפי מקור במדרש האתרוג הוא היה עץ הדעת. ולמרות שהאתרוג הוא החשוב ביותר מכל ארבעת המיניינ, ובכל אופן אין מוזכרים אותו במצוות ארבעת המיניינ, אלא את הלולב – ואנו מברכים "על נטילת לולב" למרות שלכאורה הוא פחות נכבד מהאתרוג. ויש לאמר, ללולב מאגדים את ההדסים והערבות, ומחזיקים את האתרוג לידו. ולכן הלולב מייצג את הקהילה, והקהילה תמיד חשובה יותר מכל אדם יחיד בקהילה, למרות חשיבותו.

מה המיוחד באתרוג המייצג את עץ הדעת?

האתרוג מוזכר בתורה בתור: "פרי של עץ הדר". חצי עמוד מקדיש התלמוד לדיון מי הוא ומה הוא ה"פרי של עץ הדר" המוזכר בתורה. (סוכה ל"ה). ונשאלת השאלה, מדוע לא מוזכרה התורה את פרי ה"אתרוג" בפירוש ובמילה אחת – ולקחתם "אתרוג"? מדוע במקום זה הוא מתואר בשלוש מילים שאף אחת מהן אינה מזהה את האתרוג. כי הרי פירות ועצים יש רבים בעולם, והדר בתור יופי, לכל אדם יש הערכה שונה ליופי וריח. והמובן מהגמרא, שעץ האתרוג יש בו מיכלול מעלות שאין לעץ אחר בעולם, ולכן התורה איננה צריכה להזכיר אותו בשמו, ומספיק שהתורה מוזכרת את מעלותיו כדי שנדע לזהות אותו ללא כל ספק. התורה מסתירה את שמו, כדי שנדע ללמוד את מעלותיו. ולכן מסביר התלמוד: 1. בבריאה אמר ה': הארץ תוציא – "עץ פרי", עץ שאפשר לאכול גם את העץ וגם את הפרי! האדמה חטאה והצמיחה: "עושה פרי", עץ שאפשר לאכול רק את הפרי ולא את העץ. האתרוג הוא "פרי עץ" פירושו פרי שטעם עזו ופריו שוים! כפי שביקש ה' מהאדמה שתצמיח. האתרוג מסמל את היופי של אבא ובן, העץ והפרי השווים בהליכתם יחד בדרך הישרה של התורה. 2. הדר אין הכוונה רק ליופי הנראה לעיניינ, אלא גם הדר – הגר באילן שבו גדלים ביחד גדולים וקטנים. על עץ האתרוג גדלים בו זמנית פירות בגדלים שונים של קטנים וגדולים, וזה מסמל את הצורך ללכת יד ביד "בענריו ובזקניו!" האתרוג מסמל גם את היופי שבני אדם גדולים וקטנים חיים יחד באהבה ואחוה וכיבוד הדדי, למרות ההבדלים שבין גדולים וקטנים. 3. הדר – הגר באילנו משנה לשנה. בכל העצים כאשר הפירות בשלים הם נופלים מן העץ ונהפכים כדומן על פני האדמה, ואין זה מעלה לעץ אלא כיעור. עץ האתרוג מחזיק את פירותיו על העץ גם כאשר הם בשלים, במשך שלוש שנים. בכל זמן יש על העץ שלוש דורות של פרי, של השנה, של לפני שנה ולפני שתיים, המסמל את שלוש הדורות של הסבא, האבא, והבן-הנכד, וכמובטח, שאם לימוד התורה "לא ימוש מפיד מזרעך, ומזרע זרעך" – שלוש דורות – אזי שרשרת הדורות תימשך לך עד עולם". 4. הדר = הירדולי = מים, איתו עץ הצומח על כל מים – גם מי גשמים וגם השקאה בידי האדם. אתרוג הוא עץ הזקוק לטיפול רב והרבה מים. ואין מים אלא תורה. ובא ללמדנו, שכדי להשיג את מכלול המעלות שמייצג האתרוג, יש צורך בטיפול רב והבטחת לימוד תורה רב.

האתרוג, ההפך מאגס, מסמל יושר, אופי עצמאי, הפועל רק בצורה עניינית,

ומבלי להתחשב בלחצים של החברה!

צורת פרי האגס נובעת מהעובדה שכל המין הנוזלי המסריב בבסיס התחתון של הפרי, בגלל כוח המשיכה של האדמה. לאגס אין כוח משיכה עצמאי לשמור חלק מהנוזלים בחלקו העליון של הפרי ליד ה"עוקץ" – הקטע המחובר בין העץ והפרי. ולכן, בשפה הצרפתית, "אגס" הוא ביטוי לאדם חסר אופי עצמאי,

פחדן, הפועל רק לפי תכתיבי הסביבה. צורת האתרוג היא בדיוק הפוכה משל האגס. אין אף פרי אחד בטבע שבו רוב המין הנוזלי נמצא למעלה, ליד ה"עוקץ", ולמרות כוח המשיכה של האדמה. ולפי זה האתרוג מסמל אדם ישר, בעל אופי עצמאי, הפועל רק בצורה עניינית, ומבלי להתחשב בלחצים שליליים של הסביבה.

עוד הרבה מעלות רפואיות ואחרות מיוחדות לאתרוג. כיום פרי ה"הדר" שהוא ממשפחת האתרוג, נחשב לאחד הפירות החשובים והבריאים ביותר למאכל האדם. ולפי זה רק האתרוג היה יכול להיות העץ הנכסף – "עץ הדעת". ודבש התמר המייצג את האתרוג הוא המין השביעי שבו נשתבחה ארץ ישראל. ולפי זה כל אחד משבעת המיניינ הוא בעל תכונות מיוחדות שארץ ישראל, כארץ הקודש, חייבת להשתבח בהם.

לחם ויין כיחידה אחת, וכמתנה הסימלית החשובה ביותר, מוזכרים בתנ"ך פעמים רבות. "שם בן נח, המלך הצדיק של ירושלים, הוציא לאברהם, [כאות פיוס והכרת טובה], לחם ויין!" (בראשית יד: יח). וכל סעודה חשובה נקראת על שם הלחם. "יעקב הזמין את אחיו, [לסעודת פרידה של חוזה שלום], ילאכל לחם". (בראשית לא: נד). "לסעודת מלכים יש יוסף עם אחיו, צוה: [שימו לחם!]" (בראשית מג: לא). "אהרון וזקני ישראל, [בסעודת קבלת פנים של ראשי העם], ילאכול עם יתרו לחם". (שמות יח: ט). "מדוע דוד לא בא, [לסעודה המלכותית החדשה], אל הלחם?" (שמואל א, כ: כז). "דוד המלך, כאשר הביא את ארון הברית לירושלים, לפני שהעם חזרו לביתם, בירך את העם בשם השם, וחילק לכל המון ישראל, לכל איש ואשה, לכל אחד, חלה אחת לחם, צלי בשר "אש-פרי", ואשישה – בקבוק יין אחד. (שמואל ב' י: ט).

רבות נכתב אודות דחק התינה של האדם. הנותן מרגיש ממשל מלכות. הקבלה כנגד זה מביאה את האדם להכנעה וקבלת עול מלכות. השיא של מלכות דוד הוא כאשר הביא את ארון השם לירושלים. והסמליות של מלכותו כאשר הוא נתן לכל איש ולכל אשה, לקחת הביתה, סעודה מלכותית סמלית של האדם: לחם, צלי בשר ובקבוק יין, ולמרות שלא היה חסר לחם אוכל בבית. גם בסעודת שבת, גם במקומות שלכל סועד יש גביע עם יין לקידוש, ושתי חלות קטנות ללחם משנה, נהוג שבעל הבית מחלק לסועדים יין מגביע הקידוש שהוא עשה, ופיסת חלה מהחלות שהוא "בוצע", כי בזאת הוא מסמל שהוא בעל הבית.

בסעודת שבת בשולחן האדמו"ר מבלוזב זצ"ל, בביתו, ישבו חמשה אנשים בצד האחד של השולחן, ואני הייתי הקרוב אליו. הוא הגיש לי מהחלה שבצע, וניסיתי להעביר זאת לאלה שאחורי. חשתי: "כיוון שאני יושב ראשון, ולכן כהתחשבות בזולת עלי לקחת לעצמי את החתיכה האחרונה שישלוק!" הוא זף בי בחיבה והסביר: "את פיסת החלה הזאת חתכתי במיוחד עבורך, השקעתי בה מחשבה וברכה עבור צרכיך המיוחדים, היא מיוחדת עבורך, ואין אתה רשאי לתת זאת לאחר! גם עבור שכנך אני אחתוך פיסת חלה אחרת, וגם בה אני אשקיע מחשבה וברכה, אבל לפי הצרכים המיוחדים לוי!" והדברים משמשים חומר למחשבה. ההמצאה האחרונה של צורפי הכסף, הוא גביע קרוסלה גדול, שבתחתיתו פתחים לתריסר ויותר צינורות דקים המחלקים את היין של הקידוש ששופכים לתוכו, בבת אחת ובכמות שווה להרבה גביעים קטנים, וכל אחד לוקח לעצמו גביע קטן, "זבנג וגמרנו!" מהיר, יעיל ונקי! אבל חסרה המזיגה האישית, המחשבה והברכה לכל אחד לפי צרכיו המיוחדים.

ובכל אופן, את הפיסת חלה שמגישים לאדם, נהוג לא לתת מיד ליד, אלא לשים את החלה על השולחן לפני האדם, וללוקחים זאת מהשולחן ולא מהיד הנותנת. כי לחם הוא המסמל את מזון האדם לצורך מחייתו, ולקבל לחם מהזולת זה מחייב ביותר. ולכן אנו משתדלים לפטור את המקבל או לפחות להמעיט מההתחייבות המירבית הזאת. הסיפור הבא הוא רק כהמחשה:

סיפר בן-דודי, משה קליין ז"ל, חיל בצבא הצרפתי במלחמת העולם השנייה, שנפל בשבי הגרמני. "דבר ראשון צו הגרמנים: יכולם לפשוט את המכנסים!" ומצאו את היהודי המהולל. לא הרגו אותם, כי גירל דה-גול הזהיר ברדיו מלונדון, שאם יהרגו חיילים צרפתיים שבויים, ואפילו אם הם יהודים, אזי יהרגו באנגליה את השבויים הגרמנים, שביניהם היו אנשי צמרת המפלגה הנאצית, אבל נתנו לי יחס מאד מיוחד. הביאו קלוב ברזל קטן מגן החיות, העמידו במרכז המתנה, והכניסו אותי לתוכו ערום כיום היוולדי. בקלוב הצר מלוזו, היה המקום לאכול, לישון וכל שאר צרכי השירותים. רק כאשר הייתי זועק מיסורי רעב, היה השומר הממונה עלי מביא חתיכת לחם והיה עורך עליה כל יום את אותו פולחן: יורק על הלחם מכל צדדיו, זורק לרצפת החול, דורך עליה עם מגפי הגיטספו, זורק לתוך הקלוב וזועק שכולם ישמעו: 'חזיר יהודי מלוכלך, אכול!' וכאן שאל אותי בן-דודי: "לדעתך, לו הייתי היום, פוגש כאן ברחובות פרוי את הגרמני הארור הזה, מה הייתי עושה לו?!! גימגמתי בתשובתי שלא קיבל אותם, כי לא שיערתי מה הוא מצפה לשמוע ממני, ומה תהיה תשובתו. אחרי שתיקה ארוכה ורועמת הוא ענה: 'לו הייתי פוגש את הגרמני הארור הזה היום, הייתי בכל כוחי מחבק ומנשק אותו, ומודה לו על הלחם שהציל את חיי!' והוה חומר למחשבה! עד כמה אנו חייבים לברא על פת לחם נקיה ומברכת!":

לכבוד השבת נדרש מהאדם שנברא בערב שבת, לתקן את הקלקול בחטא עץ הדעת. ומכיוון שכל אחד ואחד מאתנו הוא חלק ממאדם הראשון, וחלק לנו בחטא ובהמשכו, כי לכל אדם יש "כדוגמת חטא עץ דעת אישי משלו". והיא סיבה נוספת לחובתנו לכבד את סעודת השבת בלחם ויין. "אין אדם אין לחם ויין, ולכן, **המבחן השבועי של היהודי בתור אדם הוא: בקידוש השבת בלחם ויין, בברכות לברא עולם לפני ואחרי הסעודה, ובדברי תורה ומצוות שבת באמצע.**

מאת ענומאל ראבי"ד, © כל הזכויות שמורות, רחוב רמב"ם 5 דירה 12, אלעד 48900. תיבת דואר 4, פתח-מקוה-תקוה=49100, בחלקו מתוך הספר: "אתרוג ארבעת המיניינ" ו"יין מים". מאת ע. ר. Imanuyl Ravad, מחבר "לעמוד לבד עם בורא עולם", מאדם הראשון ועד אלי, לא לגברים בלבד, גם כלי מאכל.

בלי מקוה אין תקוה / ג' ל' מ' ד' ע' !! א' אייר, תש"יז

mikvatikva.org, mikva-lamali.org, mikva-whyme.org,
ravad@mikvatikva.org